

DOKUMENTUM

VÖRÖSMARTY ISMERETLEN FELSÉGSÉRTŐ VERSE

Nem sokkal halála előtt kaptam dr. Uray Sándor (1878–1969) református esperestől, a debreceni kistemplomi egyházzész lelkipásztortól, aki családunk régi barátja volt, a következő levelet és versmásolatot:

„Kedves Viktorom,

régi írásaim között tegnap este rábukkantam erre a kéziratra s ígéretem szerint közlöm, mint a Csittvári Krónika egyik szomorú darabját. Eredetéről ennyit tudok: Világos után Vörösmartynak bújdosnia kellett. Így került Mátészalka mellett Gebe községbe (ma már Nyirkátának hívják a falucskát). Itt volt földbirtokos Csanády Miklós. Szép kastélya volt a falu végén. Gyermekkoromban láttam. Az édesapám Gebén volt segédlelkész és ugyanakkor Csanády Miklós két fiának nevelője. Vörösmarty valamilyen címen rokonságot tartott fenn Csanádyékkal s bújdosása közben egy időre itt meghúzódott. A vers dátuma napján több vendég jött össze a Csanády-kúrián. Kvaterkázás közben valaki felkiáltott: ma van az osztrák császár születésnapja. Mihály barátunk, nem irnál erről egy takaros verset? Vörösmarty behúzódott a vendégszobába s aránylag rövid idő múlva hozta a verset. Az én édesapám a Vörösmarty kéziratáról vett másolatot. Én meg az ő példányát használtam. Tehát ez a másolat hiteles . . . Téged szeretettel ölel hű öreg barátod

Uray Sándor

Debr. 1968. okt. 17.

„1853. Aug. 18. Gebe. Vörösmarty Mihály.

Bort fiuk, bort! Bor kell a kupába!
Borba fojtsuk a borongó kedvet, –
Áldomásunkat ne rontsa el bú,
Viditsuk fel az őszinte nedvvel.

A magyar nép első emberének:
A királynak van születésnapja.
Furcsa volna, hogyha felköszöntőt
A magyartól a király nem kapna.

S érdeméhez mérve a köszöntést:
Vérpiros bort töltünk a pohárba,
Igyuk ki azt a száraz fenékig,
Hogy belőle csepp se menjen kárba.

„Milyen jelent hagytál a hazának,
Olyan áldás szálljon életedre.
S mennyi békót ártatlanra fűztél:
Fűzze a sors mind a te kezedre.

A szerencse úgy legyen sajátod,
Amint azt a magyar nép kívánja,
Álmaidat sátányok zavarják:
Te akasztott emberek királya!

Ágyad váljék izzótűz parázszsá,
Étkedet fel a férgek emésszék.
Italul nyerj a kiontott vérből,
Vérpad legyen, melyre ülsz le, a szék.

Koldusbotra juss, mint sok ezeren,
Kiktől mindent-mindent elraboltál.
Mert te a hazának nem királya:
Gyilkolója, megrablója voltál.

Alamizsnát koldúlj palotákban,
 És a részvét mégis meg ne szánjon.
 Ne legyen e földön nyugodalmad,
 Isten – ember együtt megutáljon.

És amennyi napot e hazának
 Vértanui tömlöcökben élnek, –
 Annyi éveket élj e világban:
 S szenvedj, miként azok szenvedének.

S ha majd méltó büntetésed vetted,
 S testedből a lelked kiereszted: –
 Poraid a forgószél seperje
 S bitófa légyen a sírkereszted.

Az eredetiből leírta Gebén 1865: U. J.”

A levelet és a verset akkor félretettem, várva és remélve, hogy valami objektív és kétségbevonhatatlan bizonyítékot találok az utóbbi hitelességére nézve. Ez mindmáig nem sikerült, most mégis közlöm abból a megfontolásból, hogy ha a vers valóban a Vörösmartyénak bizonyul, akkor nagy hiba lenne a nyilvánosság elől visszatartani. Ha utánzat, a kétségkívül ügyes verselő (aki nem rögtönöz, mert ideje van) a jegyzet-anomáliákat könnyen kiküszöbölhette volna. (Pl. 35. sor Annyi évet éljél a világban vagy élj a nagyvilágban, 3. sor Áldomásunk el rontsa a bú, 27. sor Mert hazánknak te nem a királya.) A hamisító vagy utánzó kevesebb licenciát engedett volna meg magának. (40. sor És bitófa legyen sírkereszted.) Művészileg semmiképpen nem tartozik ugyan a költő java terméséhez, témája és mondanivalója azonban nagyon is figyelemre méltó, sőt bizonyos mértékig új megvilágításba helyezi Vörösmarty és a szabadságharc viszonyát, s ezzel legalábbis bukásában való olyan fokú azonosulására vall, amelyet egyetlen más művéből sem olvashattunk ki. Ez az élménykör ugyanis az ilyen vonatkozásban csúcspontokat jelző *Előszó*ban jóval áttételesebben, az *Átok*ban pedig Görgey elleni személyes támadás képében fogalmazódik meg. Személyes támadás az idézett vers is, de mekkora különbség a megtámadott személyben s ezzel a kockázatvállalás fokában! A bujdosó, veszélyben levő Vörösmarty egy ilyen vers pusztá megírásával hallatlan mértékben – sőt hozzátehetjük, józanul nézve oktanul – növelte a ráleselkedő

veszélyt. Hiszen az *Átokért* sem igen dicsérték volna meg, ezzel a kíméletlen császárköszöntővel viszont a legsúlyosabb felségsértést, jog szerint főbenjáró bűnt követett el, ami a detronizáció utáni hivatalviselésének vádjával egybekapcsolva, ha leleplezik, akár az életébe is kerülhetett volna.

A fő kérdés természetesen a vers hitelessége. Ahhoz, hogy Uray Sándor semmit sem változtatott vagy torzított, amit itt előad és le-másol, a legcsekélyebb kétség sem fér. Valóban köztisztelőben álló férfi volt, aggályos korrektségéről kiváltképpen nevezetes. Amellett irodalmi hajlamai is voltak; nyugdíjas korában főleg irodalmi vonatkozású emlékei leírásával, feldolgozásával foglalta el magát, ezeket adattári anyagul én vettem át annak idején mint a Déri Múzeum irodalmi muzeológusa. Volt tehát bizonyos praxisa szövegekkel való bánásban; a szöveg sérthetlenségének elvét, az idézés betű szerinti pontosságának következményét pedig nyilván már teológusként beidegezte, talán még jobban is, mint a bölcsészek általában. Textológiai szempontból semmiképpen sem tekinthető laikusnak.

[*Férjem befejezetlen írása. Itt hagyta abba 1982. január 14-én, a halála előtti napon.*]

JULOW VIKTORNÉ

MEGJEGYZÉSEK A VERS KELETKEZÉSÉRŐL

Hálások lehetünk Julow Viktornak a közlés előkészítéséért, s a szövegküldő Uray Sándornak hagyománytisztelő lelkiismeretességéért. Az Irodalomtörténet pedig egyik kötelességének tesz eleget, mikor Julow Viktoréval nyilván egybeeső meg gondolás alapján ad helyt a szövegnek: „ha a vers valóban a Vörösmartyénak bizonyul, akkor nagy hiba lenne a nyilvánosság elől visszatartani”.

„A fő kérdés természetesen a vers hitelessége” – ahogyan Julow írta. Halála megakadályozta, hogy alkalmi reflexiókon túlmenően ismert alaposágával tüzetesen vizsgálja ezt a kérdést. Épp hogy megkezdett munkáját folytatva – de korántsem lezárva – tehet a Vörösmarty-filológus néhány észrevételt.

1. Ami a vers „eredetéről” írtakat, egyszersmind annak keltezését illeti, szinte bizonyos, hogy tévedésről, – de magyarázható tévedésről van szó. Mint ismeretes, Vörösmarty bujdosása lényegében a világios fegyverletételtől 1849. december közepéig tartott. (Számos, kétségbevonhatatlan adat mellett Vörösmarty ezt maga írta meg Ujfalvy Sándornak Baracskán, 1850. december 27-én kelt levelében.) Vörösmarty 1850 májusától a Baracska melletti szentiványi pusztán telepedett meg,